

KOVÁCS MÁTÉ

1906—1972

1972. szeptember 6-án vettünk végső búcsút az 1972. augusztus 29-én váratlanul elhunyt Kovács Mátétól.

Azok a szavak, melyeket első megemlékezésként leírhatok — olyan korban, mely lassan és küzdelmek árán emel fel, és félelmetes gyorsasággal felejt —, csak néhány adatot tehetnek hozzá a fájdalmas tény bejelentéséhez.

Mikor Kovács Mátét 1939-ben a JAUSZ Béletől igazgatott debreceni gyakorló gimnázium vezető tanáraként megismertem, kilenc éves olyan pedagógus múlt volt már mögötte — előbb Nyíregyházán, majd a debreceni Fazekas Mihály gimnáziumban tanított —, amelyben az iskolai tanítás szorosan összefonódott sokféle tudományos, ismeretterjesztő és társadalmi munkássággal. Előadója volt az egyetemnek, főtitkára a Nyári Egyetemnek, ekkor jelent meg „Fazekas Mihály, a rokokó költő” című első nagyobb tanulmánya . . .

1942 végére a szó igazi értelmében kinőtte iskolánkat: előadónak hívták meg a debreceni tankerületi főigazgatósághoz, majd az Országos Közoktatási Tanács ügyvezető igazgatójává nevezték ki. A felszabadulás után minden zökkenő nélkül lépett át a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba, melyben előbb egy befolyásos ügyosztály vezetője, később államtitkár lett.

1945-ben, az akkor induló Köznevelés első számában már körvonalazza annak az iskolarendszernek jövőjét, melynek megvalósítása részben nevéhez fűződik:

A földreformot közigazgatásunk és gazdasági életünk megújításával egyidőben elengedhetetlenül követnie kell köznevelésünk korszerű újjászervezésének is . . . Kétségtelen, hogy iskola- és kultúrpolitikánk nem a teljes magyar élet valóságában gyökerezett, a szocialis igazságosság követelményeivel számot nem vetett, s így nem is az egyetemes magyar érdekeket és igényeket szolgálta, hanem elsősorban egyoldalúan csak a fennálló rendszer, főként az akkori közigazgatás és értelmiségi vezetés szükségleteit . . . a munkásság és parasztság intézményes és szakszerű hivatásra való nevelését elhanyagolta . . .

Ettől az időtől kezdve Kovács Máténak jelentős része van köznevelésünk felszabadulás utáni egész szervezeti és pedagógiai megújításában az általános iskola létrehozásától az iskolák államosításáig.

Miután ki kellett válnia abból a munkából, mellyel azonosította magát, a debreceni egyetemi könyvtár igazgatását vette át. Rövid tájékozódás után kezdeményező lépéseket tett a könyvtárosok számára szükséges tudományos ismeretek megszerezésére, jelentékenyen járult hozzá a korunk igényeinek megfelelő könyvtárosképzés megvalósításához, később maga vette át a könyvtártudományi tanszék vezetését a budapesti egyetemen. A könyvtárügyet mindig szoros kapcsolatban látta és mutatta be a közneveléssel, a tudományos képzéssel és a népműveléssel.

A történelem feljegyzi az emberről, amit tett. A tanú és a barát néhány olyan tulajdonságot emelhet ki, melyekből következtetni lehet — megemlékezésünk jellegének megfelelően — a közéleti emberre.

KOVÁCS Máté minden céltudatos tevékenységét mindenekelőtt realizmusa jellemezte: ez tette lehetővé, hogy felismerje és tegye az adott körülmények között lehetséges legtöbbet a legjobban.

Ehhez járult türelme és kitartása. Azon az úton, melyre lépett, igen gyakran nem volt elég a kezdeményezés vagy az új megoldáshoz vezető egyszeri szellemi erőfeszítés: a cél elérése érdekében tervezni, szervezni, ellenőrizni kellett, meg kellett teremteni a közlés vagy az alkalmazás feltételeit. Ilyen ára volt gyakran annak, hogy bármire is vállalkozott, befolyására a dolgok a nagyobb rendezettség irányába kezdtek alakulni.

Végül mindenkiben, aki ismerte, megmarad nyíltsága és nyitottsága, az a figyelmes érdeklődés, mellyel mások életét követte, a gondokban osztozott, és okosan segített.

Mikor hirtelen halála után dolgozószobájában körülnéztem, kiskabátja székének karján függött, hajtókáján annak a nemzetközi értekezletnek színes jelenészalagjával, melynek fogadásán órákban mérhető rövid idővel ezelőtt még részt vett. Íróasztalán kézirat, melyen láthatólag nem sokkal előbb dolgozott. Körülötte a maga által alakított környezet, melynek további gazdagítására maradék-erői összpontosultak. Előre nézett. Az életre gondolva lépett ki az életből.

KISS ÁRPÁD